

Examining the Impact of Good Governance Elements on Sustainable National Security: Emphasis on Governance in Iran (1368-1400)

Mazyar Allahyari*, Bahareh Sazmand**

Masoumeh Reshad***

Abstract

Good governance has emerged as a central concept in policymaking and public administration, particularly since the 1990s. The principles of good governance include transparency, accountability, participation, rule of law, and social justice, each essential to sustainable development and societal advancement. These elements establish the foundation for improving citizens' quality of life and achieving sustainable national security, as good governance is inherently tied to public trust and citizen satisfaction. In different nations, adherence to good governance principles has direct and indirect effects on national security, and Iran is no exception. This article seeks to analyze the quality of governance in Iran from 1368 to 1400 and examine its effects on the country's sustainable national security. The core research question is: *How have elements of good governance impacted sustainable national security in governmental policymaking?* The hypothesis of this research proposes that Iran's unbalanced and incomplete implementation of good governance elements has led to significant risks and challenges across various security dimensions, including environmental, economic, political, and socio-cultural issues.

* Ph.D. Candidate, Department of Political Science, Faculty of Law, Theology, and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, M.allahyari1360@gmail.com

** Associate Professor, Department of Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author), bsazmand@ut.ac.ir

*** Assistant Professor of International Relations, Faculty Member, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Tehran, Iran, Masi.reshad@yahoo.com

Date received: 06/09/2024, Date of acceptance: 09/11/2024



Keywords: Iran, Good Governance, Kaufmann, Trust, Rule of Law.

Introduction

Good governance has been a central concept in policymaking and public administration, particularly since the 1990s. The fundamental principles of good governance—transparency, accountability, participation, rule of law, and social justice—play a crucial role in sustainable development and societal progress. These elements provide the foundation for improving citizens' quality of life and achieving sustainable national security. In different nations, adherence to good governance principles has direct and indirect effects on national security, and Iran is no exception.

Materials & Methods

This study aims to analyze the quality of governance in Iran from 1368 to 1400 and its impact on sustainable national security. The central research question is: How have the elements of good governance influenced sustainable national security in governmental policymaking? The hypothesis suggests that Iran's unbalanced and incomplete implementation of good governance principles has led to significant risks and challenges across multiple security dimensions, including environmental, economic, political, and socio-cultural issues.

Discussion & Result

Good governance is essential for establishing stability and ensuring national security. In Iran, the incomplete application of governance principles has resulted in economic instability, unemployment, inflation, and social crises. Key elements of good governance and their influence on Iran's sustainable national security include:

Transparency: A fundamental principle that reduces corruption and fosters public trust. In Iran, inefficiencies in transparency, especially within government sectors, have led to a climate of corruption and social distrust, posing a threat to national security.

Accountability: Critical for ensuring public security and welfare. The Iranian government's failure to adequately respond to citizens' needs has weakened public trust and increased the sense of detachment among citizens, contributing to instability.

Participation: Although efforts have been made to enhance public participation, they have largely been insufficient. The exclusion of citizens from decision-making has

resulted in feelings of alienation, reducing social cohesion and threatening national security.

Rule of Law: Weak enforcement of legal frameworks has exacerbated social and economic inequalities, undermining justice and social equity. This has fueled dissatisfaction and distrust, ultimately posing a significant challenge to national stability.

Social Justice: Unequal distribution of resources and lack of equal access to opportunities have increased public dissatisfaction and deepened class divisions, further jeopardizing the country's national security.

Decades of weak governance in Iran have led to severe national security concerns, including:

- Weak Economy:** The unbalanced implementation of governance principles has hindered economic growth and increased unemployment, leading to social discontent.
- Chronic Inflation and Economic Crisis:** Persistent inflation and economic instability have reduced purchasing power and created financial challenges for citizens, fueling distrust in the government.
- Environmental Crisis and Water Shortages:** Insufficient attention to environmental issues has resulted in serious water shortages and degradation of natural resources, increasing the potential for future security tensions.
- Brain Drain:** The lack of sufficient employment and social opportunities has driven many skilled individuals to emigrate, weakening national development and security.
- Declining Social Trust:** The erosion of public trust in government institutions has significantly undermined social cohesion, increasing the risk of social instability.

Conclusion

The incomplete implementation of good governance principles in Iran has had profound implications for national security by exacerbating economic, social, and political challenges. Strengthening transparency, accountability, participation, and the rule of law is essential for ensuring long-term stability and sustainable national security.

Bibliography

- Abolfathi, M., & Ghanbari, L. (2019). Examining barriers and strategies for achieving good governance in Iran with an emphasis on macro-level social capital. *Strategic Policy Research*, 8(29), 9-41. {In Persian}
- Ayandeh-Ban Institute. (2018). *Report on the top 100 issues of Iran*. Tehran: Center for Strategic Studies of the Presidential Office & Ayandeh-Ban Futures Studies Institute. {In Persian}
- Azadi, P. (2019). *Governance and Development in Iran*.

- Basu, K., & Cordella, T. (2018). *Institutions, Governance and the Control of Corruption*. Springer International Publishing.
- Central Bank Data. (2023). {In Persian}
- Doroudi, M. (2021). *Policymaking and governance in Iran*. Tehran: Rahbord Publications. {In Persian}
- Dryzek, J. S. (2006). *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, and Contestations*. Oxford University Press.
- Ebrahimi, M., Khadem Zadeh Yeganeh, Z., & Amiri, H. (2021). The effect of economic sanctions on the informal economy: Evidence from Iran's provinces. *Quarterly Journal of Fiscal and Economic Policies*, 9(36), 7-47. {In Persian}
- Fazeli, M. (2021). *Iran on the Edge*. Tehran: Rozaneh Publications. {In Persian}
- Gholipour, R., & Gholampour, E. (2014). *The process of public policymaking in Iran*. Tehran: Islamic Parliament Research Center. {In Persian}
- Governance: In Praise of Good Colleagueship*. (2020). *Public Integrity*, 22(3), 227-235.
- Habibzadeh, M. J. (2019). The principle of the rule of law in the Iranian-Islamic progress model. *Spatial Planning and Geomatics*, 23(Special Issue - spring), 35-42. {In Persian}
- Hajer, M., van Tatenhove, J., & Laurent, C. (2004). *Nieuwe vormen van governance*. Bilthoven, the Netherlands: RIVM.
- Kersbergen, K., & van Waarden, F. (2001). *Shifts in Governance: Problems of Legitimacy and Accountability*. Den Haag, the Netherlands: NOW.
- Khazaei-Far, A., Bolandian, G., Shah Mohammadi, M., & Khosravi, M. A. (2023). The relationship between good governance and sustainable national security in the Islamic Republic of Iran. *Interdisciplinary Studies in Strategic Knowledge*, 13(51), 35-59. {In Persian}
- Kiani, V., Taheri, A., & Azghandi, A. (2022). The impact of political participation on Iran's national security from June 1997 to July 2005. *Islamic Revolution Approach*, 16(58), 67-86. {In Persian}
- Levy, B., & Fukuyama, F. (2010). *Development Strategies: Integrating Governance and Growth* (Policy Research Working Paper 5196). The World Bank.
- LPI. (2023). *the Legatum Prosperity Index*.
- Malekshahi, M., Keshishian Sierki, G., & Hasani Far, A. (2021). The state of good governance and national security in the Islamic Republic of Iran (1390-1397). *Iranian Political Sociology Monthly*, 4(4), 370-388. {In Persian}
- Meydari, A., & Kheirkhah, J. (2004). *Good governance as the foundation of development*. 1st ed. Tehran: Islamic Parliament Research Center. {In Persian}
- Meydari, A., et al. (2021). *In search of public welfare* (2 Vols.). Tehran: Rozaneh Publications & Center for Social and Governance Empowerment. {In Persian}
- Nili, M., et al. (2014). *Iran's economy: Navigating mega-challenges; Summary of the Comprehensive Plan of Iranian Economic Studies* (2 Vols.). Tehran: Institute for Research in Planning and Development Management. {In Persian}

127 Abstract

Poshtdar, H., Taghavi Fardood, Z. A., Taghavi Fardood, M., & Taghavi Fardood, M. (2023). Rule of law in the legal system of the Islamic Republic of Iran. *Public Law Research*, 24(78), 289-315. {In Persian}

Sabahi, F. (2020). *Literacy Corps*. In *Encyclopædia Iranica* (online edition).

Safarian, R., & Emam Jomehzadeh, S. J. (2017). Good governance model; social capital and comprehensive development. *Government Studies*, 3(12), 145-181. {In Persian}

Trommel, W. (2020). *Good Governance as Reflexive*.

United Nations. (1994). *Human Development Report*.





پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت پایدار ملی: با تأکید بر تجربه حکمرانی در ایران (۱۳۶۸-۱۴۰۰)

مازیار الهیاری*

بهاره سازمند**، معصومه رشاد***

چکیده

مفهوم حکمرانی خوب از دهه ۱۹۹۰ به عنوان یک مفهوم محوری مورد توجه کارشناسان و متفکران قرار گرفته است. حکمرانی خوب در همه ابعاد زندگی شهروندان در همه جوامع از جمله ایران تاثیر گذار بوده است. این مقاله تلاشی برای ارزیابی کیفیت حکمرانی در ایران و نشان دادن نسبت آن با امنیت ملی پایدار در یک بازه حدود نیم قرن بوده است. سؤال اصلی مقاله حاضر عبارت است از اینکه: مولفه‌های حکمرانی خوب در سیاستگذاری دولتی چگونه بر امنیت ملی پایدار آن تاثیر گذاشته است؟ در مقام فرضیه و پاسخ به این سؤال باید گفت: دولت‌ها در ایران با اجرای نامتوازن مولفه‌های حکمرانی خوب، امنیت ملی پایدار خود را دچار مخاطرات و ریسک‌های متعدد زیست محیطی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی فرهنگی کرده است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد تاثیر دهه‌ها حکمرانی ضعیف را می‌توان تقریباً در تمام چالش‌های اصلی پیش روی ایران مشاهده کرد: اقتصاد کند، نسبت اشتغال پایین، تورم شدید مزمن، بحران آب، سیستم بازنشستگی آشفته، فرار سرمایه‌های انسانی، و کاهش اعتماد اجتماعی. که در نهایت باعث اثرات مخرب و ایجاد مخاطرات مختلف برای امنیت ملی پایدار

* دانشجوی دکتری تخصصی، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق، الهیات، علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، M.allahyari1360@gmail.com

** دانشیار گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،
bsazmand@ut.ac.ir

*** استادیار روابط بین‌الملل، عضو هیات علمی دانشگاه آزاد رودهن، تهران، ایران، Masi.reshad@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۹



کشور شده است. در این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی بهره‌گیری شده و داده‌های آن به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است.

کلیدواژه‌ها: ایران، حکمرانی خوب، کافمن، اعتماد، حاکمیت قانون.

۱. مقدمه

حکمرانی، به کلیه فرآیندها، نهادها و شیوه‌هایی اطلاق می‌شود که از طریق آن‌ها موضوعات مورد علاقه مشترک، تصمیم‌گیری و تنظیم می‌شوند. حکمرانی خوب یک ویژگی هنجاری یا ارزشی به فرآیند حکومت می‌افزاید. از منظر حقوق بشر، حکمرانی اساساً به فرآیندی اطلاق می‌شود که در آن نهادها، منابع عمومی را به خوبی مدیریت می‌کنند و تحقق حقوق بشر را تضمین می‌کنند. در حالی که هیچ تعریف مورد توافق بین‌المللی از «حکمرانی خوب» وجود ندارد، اما ممکن است موضوعات زیر را شامل شود:

احترام کامل به حقوق بشر، حاکمیت قانون، مشارکت مؤثر، مشارکت‌های چندبازیگر، کثرت‌گرایی سیاسی، فرآیندها و نهادهای شفاف و پاسخگو، بخش عمومی کارآمد و مؤثر، مشروعیت، دسترسی به دانش، اطلاعات و آموزش، توانمندسازی سیاسی مردم، برابری، پایداری و نگرش‌ها و ارزش‌هایی که مسئولیت، همبستگی و مدارا را تقویت می‌کنند. به طور خلاصه، حکمرانی خوب به فرآیندها و نتایج سیاسی و نهادی مربوط می‌شود که برای دستیابی به اهداف توسعه ضروری است. آزمون واقعی «حکمرانی خوب» میزان تحقق وعده حقوق بشر، حقوق مدنی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است. مفهوم حکمرانی، از اوایل دهه ۱۹۹۰، از سوی کمک‌کنندگان بین‌المللی، بدنبال موانع سیاسی و اداری برای توسعه موفق اقتصادی در کشورهای جهان سوم، موضوع قابل توجهی می‌باشد. حکمرانی خوب در همه سطوح برای رشد اقتصادی، ثبات سیاسی و امنیت یک عامل کلیدی است. حکمرانی خوب منجر به بهبود منافع اقتصادی در دنیا شده و انتقال اقتصادی را تسریع می‌بخشد. مفهوم جامع امنیت، سازمان امنیت و همکاری اروپا که شامل مسائل سیاسی، نظامی، اقتصادی و زیست محیطی و نیز حقوق بشر می‌شود، حکمرانی خوب را در بر می‌گیرد. حکمرانی خوب اولین بار در اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰، به دنبال ناکارآمدی سازه‌های پیشین توسعه، توسط بانک جهانی مطرح شد. بانک جهانی پس از آن که برخی از دولت‌ها در اواخر قرن بیستم و شروع قرن بیست‌ویکم با چالش‌های جدیدی در اجرای سیاست‌های تعدیل یا همان اجماع واشنگتنی مواجه شدند، در نهایت به این نتیجه رسید که بعضی از دولت‌ها، در آن کشورها، شرایط لازم را ندارند و قادر

نیستند در اجرای برنامه‌های این بانک و آزاد کردن قیمت‌ها، درست عمل کنند و این خود باعث پیدایی اندیشه‌ی «حکمرانی خوب» شد حکمرانی خوب، به عنوان چارچوبی، جهت خروج از این چالش‌ها مطرح شد. در واقع این ایده به دنبال آن است که دولت‌ها و به طور کلی ساختار اداری و سیاسی را به سمتی هدایت کند، که کمترین فساد و آسیب‌های درونی که معمولاً باعث تضعیف دستگاه‌های مدیریتی و سیاسی می‌شود بروز کند. امروزه ایده‌ی حکمرانی خوب به عنوان یک نگرش جدید مدیریتی مطرح است که دارای شاخص‌ها و پیامدهای زیادی است.

وجود حکومت، مستلزم حکمرانیست که سکان هدایت جامعه‌ی انسانی را بر عهده بگیرد و اهداف جمع را به سر منزل مقصود برساند. همچنین بهترین شکل و بهترین نوع نظام سیاسی، همواره دغدغه اصلی و اساسی اندیشه‌های سیاسی بوده است و در تفکرات هر یک از اندیشمندان به نوعی حاکمیت مطلوب، ترسیم شده است. در واقع حکمرانی خوب که در دو دهه‌ی پایانی قرن بیستم وارد قاموس علوم اجتماعی شد، با پذیرش گسترده‌ای مواجه شد که ارتباط آن با امنیت ملی، خیلی مورد توجه قرار نگرفته است.

امنیت ملی یک مفهوم انتزاعی و ابهام‌آمیز است، برداشت ثابت و یکسانی از این مفهوم وجود ندارد. زیرا امنیت با مفاهیمی همچون تهدید و قدرت ملی، معنا پیدا می‌کند و در واقع بین امنیت پایدار و حکمرانی خوب، پیوند ناگسستنی برقرار است. امنیت پیش شرط توسعه است. با این حال، استفاده از حکمرانی برای حل مشکل درجه اول خشونت، مستلزم دستیابی و حفظ توافقات نخبگان باثبات است و ناگزیر مستلزم مصالحه، امتیازات و معاوضه بین نتایج توسعه است. در موارد خاص، ترتیبات تقسیم قدرت بین نخبگان، به جلوگیری از درگیری خشونت آمیز کمک کرده است، اما اقتصاد را نیز در غل و زنجیر قرار داده است. به طور مشابه، معامله‌های نخبگانی که نابرابری‌های موجود را تثبیت می‌کنند، می‌توانند امنیت را در کوتاه‌مدت تضمین کنند، اما در بلندمدت پایدار نیستند. اینکه چگونه حاکمیت می‌تواند این مبادلات بین رشد، برابری و امنیت را حل کند، مرز جدیدی در دستور کار تحقیقات توسعه ایجاد می‌کند. محور بقای هر ملتی بر وضعیت امنیتی آن نهاده شده است. ناامنی، تهدیدی برای توسعه است زیرا باعث رکود اقتصادی می‌شود. با این حال، بین حکومت داری خوب، امنیت ملی و توسعه اقتصادی رابطه نزدیکی وجود دارد. حکمرانی خوب برای توسعه عادلانه اقتصادی، عدالت و امنیت ضروری است. حکمرانی خوب در سطح ساختاری و نظامی، راه را برای حاکمیت قانون در سطح فردی هموار می‌کند. حکمرانی ضعیف نظام سیاسی یک کشور می‌تواند باعث تضاد

قابل توجهی بین درخواست‌ها برای اصلاح پارلمان، ریاست‌جمهوری و نظام انتخاباتی شود. با توجه به نقش مهمی که نهادهای امنیتی در حفظ حاکمیت قانون ایفا می‌کنند، حکومت‌داری ضعیف در بخش امنیتی به سرعت به فرصت‌هایی برای فساد، سوء استفاده از نیروهای امنیتی، سوء استفاده از قدرت و سقوط به سمت ناامنی و بی قانونی منجر می‌شود. بستر جامع مأموریت‌های نظامی امروز و آینده به معنای تقویت آن است. حکمرانی خوب نظام سیاسی و بخش امنیتی به طور فزاینده‌ای در حال شکل‌گیری است. عنصر اصلی مأموریت، بهبود حکمرانی بوده که برای مردم نیز مهم است.

جمهوری اسلامی ایران، در طول تاریخ، مورد تهاجم انواع تهدیدها علیه حاکمیت خود بوده که نیازمند بکارگیری روش‌های مقابله با تهدیدات امنیتی در راستای ادامه حیات خود می‌باشد. از طرفی جمهوری اسلامی ایران به واسطه‌ی موقعیت استراتژیکی و ایدئولوژی انقلاب و نظام اسلامی آن، دارای تهدیدات سخت و نرم است و از این رو نیازمند تدوین راهبردهای کلان امنیتی متناسب با وضعیت حاکم بر ارزش‌ها و اهداف آن می‌باشد. بر همین اساس سؤال اصلی مقاله حاضر چنین است: مولفه‌های حکمرانی خوب در ساختار جمهوری اسلامی ایران چگونه بر امنیت ملی پایدار آن تاثیر گذاشته است؟ در مقام فرضیه و پاسخ به این سؤال باید گفت: جمهوری اسلامی ایران با اجرای نامتوازن مولفه‌های حکمرانی خوب، امنیت ملی پایدار خود را دچار مخاطرات و ریسک‌های متعدد زیست محیطی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی-فرهنگی کرده است. در این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی بهره‌گیری شده و داده‌های آن به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است.

۲. پیشینه تحقیق

بین قدرت و امنیت رابطه‌ی دو طرفه و مستقیم وجود دارد و هرچه قدرت یک کشور بیشتر باشد به همان میزان امنیت آن کشور نیز بیشتر می‌شود و بالعکس. قدرت ملی دارای دو مقوله می‌باشد که یکی منابع محسوس است که از لحاظ کمی، بررسی یا با واژه‌های مشخص مانند (جغرافیا، وسعت سرزمینی، توان اقتصادی و...)، بیان می‌شوند و یا با منابع نامحسوس مانند (کیفیت رهبری و حکومت ملی، اراده‌ی تخصیص منابع برای دستیابی به هدف‌های ملی و امنیتی، روحیه‌ی انضباط، لیاقت، کیفیت نیروهای مسلح و...)، مواجه هستند. ضمناً منابع نامحسوس مثل ایدئولوژی و ارزش‌های دینی هرملتی از جایگاه رفیعی برخوردار هستند که تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های ملی، فقدان امنیت و ناامنی را در ملاحظات امنیتی یک کشور

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۳۳

مورد توجه قرار می‌دهد و در واقع ترکیب این دو موضوع، سطح امنیت و ناامنی را مشخص می‌سازد. با توجه به موضوع، این تحقیق در صدد آن است که، نقش حکمرانی خوب در کاهش عوامل تاثیر گذار ضعف داخلی و تهدیدهای خارجی که علیه نظام جمهوری اسلامی، وجود دارد را بررسی کند.

- خزائی فر و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله خود با عنوان «نسبت حکمرانی خوب و پایداری امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» با هدف شناخت رابطه حکمرانی خوب و پایداری امنیت ملی ایران و براساس داده‌های به دست آمده از پیمایش خود به این نتیجه رسیده‌اند که میان حکمرانی خوب و پایداری امنیت ملی در ایران، رابطه‌ای معنادار، مستقیم، متقابل و دو سویه وجود دارد به گونه‌ای که پایداری امنیت ملی ایران در پایداری حکمرانی خوب در ایران، رابطه‌ای مستقیم و متقابل دارد.

- بدخشان (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان «نقش امنیت در حکمرانی خوب» با فرض گرفتن ارتباط مستقیم بین امنیت پایدار و حکمرانی خوب به این نتیجه رسیده است که امنیت پایدار و حکمرانی خوب دارای اثرات متقابل و هم‌پوشانی بوده و ارتقای امنیت پایدار موجب ارتقای حکمرانی به حکمرانی خوب خواهد گردید و در مقابل ارتقای حکمرانی موجب تقویت و ارتقای امنیت پایدار خواهد شد.

- ملکشاهی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «وضعیت حکمرانی خوب و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۷-۱۳۹۰)» تلاش کرده است به این سؤال پاسخ گوید شاخص‌های حکمرانی خوب چه تأثیری بر امنیت ملی ایران دارند؟ در نهایت نتایج پژوهش حاکی از تأثیرپذیری مستقیم و معنادار امنیت ملی از حکمرانی خوب بوده است؛ همچنین در مقاله مشخص گردیده است که کیفیت قوانین و کارآمدی، همچنین کنترل فساد، از جمله مواردی هستند که با ارتقا امنیت ملی منجر می‌شوند.

- مسرات و همکاران (۲۰۱۳) در مقاله خود با عنوان «امنیت ملی و حکمرانی خوب: چالشها و پویایی‌ها» بررسی پویایی در حال تغییر امنیت ملی برای پاکستان و تحلیل رابطه حیاتی و تأثیر حکمرانی خوب بر امنیت ملی در پی الزامات قرن بیست و یکم را بررسی می‌کند. این مقاله طرحی از مسائل و عوامل زیربنایی حکمرانی خوب ارائه می‌کند و تأثیر آنها بر تعریف و دستیابی به اهداف امنیت ملی را توضیح می‌دهد. مفاهیم حکمرانی خوب و امنیت ملی برای چارچوب‌بندی دستورالعمل‌هایی برای اجرای آتی مورد بازنگری قرار می‌گیرند.

- سانی و گوازا (۲۰۲۳) در مقاله خود با عنوان «تاثیر صلح بر حکمرانی خوب در نیجریه» با رویکردی تاریخی - تحلیلی به بررسی تلاشها و اقدامات صلح‌آمیز بر فراهم سازی زمینه‌های کاربست حکمرانی خوب در کشور نیجریه از پس تضادهای داخلی در این کشور پرداخته است. در نهایت این مطالعه توصیه می‌کند که برای اینکه صلح و حکومت‌داری خوب تأثیر مطلوبی بر مردم داشته باشد، همکاری دولت و سایر ذینفعان در توسعه سریع کشور از طریق به ارتقا و تحکیم کارایی، پاسخگویی و شفافیت در تمام سطوح حکومت‌داری ضروری است.

امعان نظر در آثار تدوین شده نشان می‌دهد علیرغم پرداخته شدن به مساله امنیت ملی و حکمرانی خوب، مقاله حاضر از این منظر دارای نوآوری است: حکمرانی با افزایش انعطاف و قابلیت‌های خود از طریق جذب نیروهای فعال در نهادهای عمومی و درگیر کردن شهروندان در مراحل تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری به عنوان عاملان اصلی، توان پاسخگویی نیازهای جدید را افزایش می‌دهند و جمهوری اسلامی ایران، به واسطه‌ی موقعیت استراتژیکی و ایدئولوژی انقلاب آن، همچنین تهدیدات سخت و نرم، نیازمند راهبردهای کلان امنیتی مطابق با ارزش‌ها و اهداف آن بوده است. در اینجا سعی شده است که هم به لحاظ متدلوژیک و هم به لحاظ محتوایی، کار فوق را به کاری نوآورانه تبدیل کرد.

۳. چارچوب نظری: نسبت حکمرانی خوب و امنیت ملی پایدار

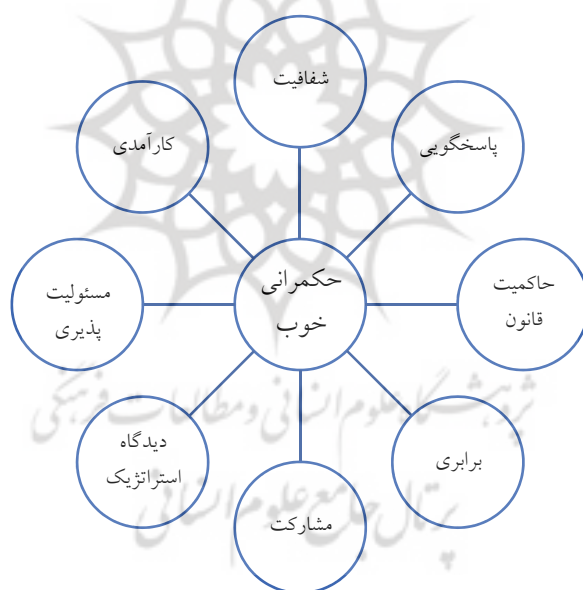
بین «حکمرانی خوب» و «امنیت ملی» همیشه پیوندی حیاتی و مستقیمی وجود دارد؛ اگر امنیت ملی حفظ نشود، یکپارچگی و یکپارچگی کشور تهدید شده و نمی‌توان حکمرانی کرد. به همین ترتیب، اگر حکمرانی توسط یک دولت ناکارآمد و فاسد ارائه شود، امنیت ملی نمی‌تواند محافظت شود. با این حال، به زبان ساده، حکمرانی خوب به مدیریت مؤثر و بهینه‌ی امور ملی در تمام سطوح عملکردی - تضمین وحدت و یکپارچگی کشور و تأمین امنیت و رفاه کلی مردم مربوط می‌شود (Trommel, 2020:227-235). برای دستیابی به این اهداف ضروری است که اقتدار سیاسی، اقتصادی، اجرایی و قضایی به گونه‌ای اعمال شود که مردم بتوانند از حقوق خود برخوردار شوند، به تعهدات خود عمل کنند و اختلافات خود را در چارچوب قانون اساسی و حاکمیت قانون حل و فصل کنند. ابداع حکمرانی خوب به عنوان یک ایده‌آل هنجاری برای سازمان‌های بخش دولتی با هدف ترکیب اصول نتیجه‌محور مدیریت عمومی جدید با اصول اخلاقی که به قلب دموکراسی‌های لیبرال تعلق دارند، مانند مشارکت، عدالت، برابری در برابر

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۳۵

قانون، مسئولیت‌پذیری و مشروعیت می‌باشد (ر.ک. Hajer, van Tatenhove, & Laurent, 2004; Kersbergen & van Waarden, 2001).

محققانی چون کافمن، کرای و لوبتون (Kuffman, Krray, Lobaton) از طریق ادغام یافته‌های موسسات مختلف بین‌المللی پیرامون وضعیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورها به بیان شاخص‌های حکمرانی خوب پرداخته‌انده شاخص‌های موردنظر آنها عبارتند از: حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد (کریمی مله، ۱۳۹۱: ۴۳-۸۰؛ میدری، ۱۳۸۳: ۹۹).

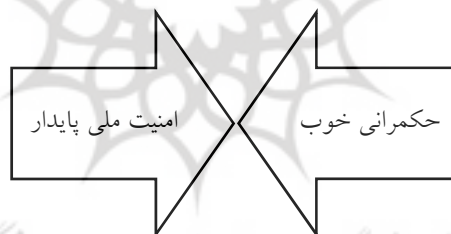
در راستای گسترش ادبیات حکمرانی خوب برخی از سازمان‌های بین‌المللی همچون نبرنامه توسعه سازمان ملل متحد» شاخص‌های حکمرانی خوب را شامل مواردی چون مسئولیت‌پذیری، اجماع‌محوری، پاسخ‌گویی، حاکمیت قانون، مشارکت همگانی، کارآمدی و اثربخشی، برابری و عدالت، شفافیت و دارا بودن دیدگاه راهبردی می‌دانند. (UNDP, 1994).



شکل ۱. شاخص‌های حکمرانی خوب (UNDP, 1994)

بر پایه‌ی این شاخص‌ها می‌توان چنین استنتاج نمود که حکمرانی خوب با جنبه‌های متعدد حاکمیت دولت مرتبط است که از آن جمله مساله امنیت ملی به مثابه مهمترین کارکرد دولت‌ها است. از سوی دیگر گسترش مفهومی امنیت و شمولیت آن بر متغیرهای چندوجهی و افزایش

مراجع امنیت نشان دهنده‌ی این است که زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی و همچنین شرایط عینی که موجب متحول شدن سازوکارهای حکمرانی و ظهور ایده‌ی حکمرانی خوب بر پایه‌ی توسعه انسانی پایدار شده است، موجب دگردیسی مفهومی امنیت ملی از رویکرد سنتی به امنیت مدرن و پایدار گردیده و این دو ایده را از نظر مفهومی بسیار متقارن و از نظر عملی به یکدیگر متلازم ساخته است (کریمی مله، ۱۳۹۱: ۴۳-۸۰). هفت حوزه متمایز امنیت که توسط پارادایم امنیت پایدار ترویج می‌شود شامل این موارد هستند: اول امنیت اقتصادی است که اساساً درآمد اولیه افراد را تضمین می‌کند، دوم امنیت غذایی که دسترسی فیزیکی و اقتصادی به مواد غذایی اولیه را تضمین می‌کند، سوم امنیت بهداشتی که هدف آن تضمین حداقل حفاظت لازم در برابر بیماری‌ها و سبک زندگی ناسالم است، چهارم امنیت زیست محیطی است. هدف محافظت از مردم در برابر تخریب محیط طبیعی، پنجم امنیت شخصی است که تضمین محافظت در برابر خشونت فیزیکی را فراهم می‌کند، ششم امنیت جامعه است که از مردم در برابر از دست دادن روابط و ارزش‌ها در برابر خشونت‌های فرقه‌ای و قومی محافظت می‌کند، هفتم امنیت سیاسی است که از سرکوب سیستماتیک سیاسی و نقض حقوق بشر حفاظت می‌کند (Dryzek, 2006).



شکل ۲. ارتباط تعاملی بین حکمرانی خوب و امنیت ملی پایدار

بر این اساس ما شاهد یک رابطه‌ی تعاملی بین امنیت ملی پایدار و حکمرانی خوب هستیم که محصول پیچیدگی پارادایم‌های امنیتی بوده است و موجب ظهور نظریه‌های جدید امنیت از جمله مکتب کپنهاگ شده است. در مفهوم سازی مکتب کپنهاگ از امنیت به ویژه در آثار «باری بوزان» این مفهوم از معنای محدود نظامی خود به معنای موسع خود که شامل تهدیدات نظامی و غیرنظامی به طور همزمان گذار کرده است. به باور بوزان

تأکید بر نگاه نظامی محور (نگاه امنیتی محدود) به مقوله امنیت آن را از سایر مخاطرات غافل می‌سازد؛ چرا که تهدیدات غیرنظامی نیز می‌توانند امنیت، ثبات و بقای کشورها و

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۳۷

همچنین زندگی افراد را تضعیف کنند. طبق نظر اندیشمندان این مکتب، اگر یک نظام سیاسی نتواند پاسخ مناسبی به خواسته‌ها و انتظارات اتباع خود بدهد در عمل دچار بی‌قبای و ناامنی می‌گردد. بر این اساس می‌توان گفت امنیت ملی به صورت مستقیمی از نحوه‌ی حکمرانی تاثیر می‌پذیرد؛ بدین معنا که با افزایش یا کاهش شاخص‌های حکمرانی ضریب امنیت ملی نیز دستخوش فراز و فرود می‌گردد (ملکشاهی و دیگران، ۱۴۰۰: ۳۸۸-۳۷۰).

در مقاله حاضر بر اساس گزاره‌های نظری فوق، نسبت حکمرانی خوب و چگونگی پایداری امنیت ملی در ایران مورد بررسی قرار گیرد.

۴. وضعیت ایران از منظر شاخص‌های حکمرانی و امنیت پایدار

به نظر می‌رسد وضعیت امروزین ایران تا حد زیادی به مساله چگونگی سازوکار کاربست مولفه‌های حکمرانی خوب به منظور ارتقای امنیت ملی پایدار آن، کمک زیادی نماید. به همین منظور در این بخش تلاش می‌شود وضعیت امروزین کشور از منظر شاخص‌های موسسه جهانی «لگاتوم» (Legatum Prosperity Index) یاری رسانند.

موسسه پژوهشی لگاتوم شاخصی با عنوان شاخص رفاه لگاتوم را طراحی نموده است که براساس آن کشورها را با توجه به وضعیت شاخص‌های اقتصاد کلان و برخی دیگر از خصوصیات و شرایط سیاسی-اجتماعی و زیست محیطی مورد ارزیابی و سنجش قرار داده و مطابق آن کشورها را رتبه‌بندی می‌کند. در واقع شاخص رفاه لگاتوم ضمن اینکه عوامل موثر بر رشد اقتصادی کشورها را مدنظر قرار می‌دهد به عوامل دخیل در سعادت و شادی انسان‌ها نیز می‌پردازد. شاخص رفاه لگاتوم، یکی از شاخص‌های جهانی است که در بلندمدت، تغییرات رشد و محرک‌های پیشرفت را با هدف مشخص نمودن کشورهایی که بزرگترین گام را در تبدیل ثروت خود برای رفاه برداشته‌اند، نشان می‌دهد (واحدی و قهرمانزاده، ۱۴۰۱: ۱۲-۱).

براساس آخرین داده‌های موسسه لگاتوم، اگرچه ایران در رده بندی شاخص کل رفاه در رتبه ۱۲۶ قرار دارد (LPI, 2023). در ادامه وضعیت ایران در شاخص‌های رفاه لگاتوم را در سه سال ۲۰۱۶، ۲۰۲۰ و ۲۰۲۳ مورد مقایسه قرار می‌دهیم.

جدول ۲. مقایسه زمانی شاخص‌های رفاه لگاتوم در ایران (رتبه)

زیرشاخصهای رفاه لگاتوم	۲۰۱۶	۲۰۲۰	۲۰۲۳
کیفیت اقتصادی	۱۱۴	۱۱۴	۱۳۸
فضای کسب و کار	۱۱۴	۱۳۰	۱۶۲
حکمرانی	۱۳۶	۱۳۸	۱۴۶
آموزش و پرورش	۷۱	۷۷	۷۸
سلامت	۹۲	۸۱	۵۸
ایمنی و امنیت	۱۲۰	۱۳۱	۱۳۰
آزادی فردی	۱۴۵	۱۶۵	۱۶۵
سرمایه اجتماعی	۷۴	۸۰	۱۲۲
محیط زیست	۱۱۱	۱۵۵	۱۵۸
دسترسی به بازار و زیرساخت‌ها	۱۰۹	۱۰۶	۱۰۲
شرایط بنگاه	۱۴۲	۱۵۲	۱۲۹
شرایط زندگی	۷۲	۷۵	۸۱

منبع: (THE LEGATUM PROSPERITY INDEX, 2023)

همانطور که داده‌های شاخص رفاه لگاتوم نشان می‌دهد وضعیت ایران به جهت پایداری و متعاقب آن مختصات حکمرانی آن دچار کمبودهای اثرگذاری است که باعث شده است در نهایت امنیت ملی آن با تداوم این روند با مخاطرات عدیده‌ای روبرو شود. این حقیقت ضرورت گذار ساختار حکمرانی در ایران را به ساختی مبتنی بر حکمرانی خوب، آشکار می‌سازد. از سوی دیگر براساس داده‌های جهانی، نمره شاخص‌های حکمرانی ایران طی سال ۲۰۲۲ مبتنی بر جدول ذیل بوده است:

شاخص‌های حکمرانی خوب	مشارکت	حاکمیت قانون	شفافیت	پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری	اجماع‌سازی	برابری	کارآمدی و اثربخشی
	۲۰.۴۸	۲۵.۹۶	۲۲.۴۵	۱۱.۳۳	۲۷.۲۴	۲۳.۲۶	۴۵.۶۷

منبع: (کلهری و دیگران، ۱۴۰۲: ۹۹-۱۱۲)

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۳۹

ایران در وضعیت امروز به عقیده‌ی برخی در مرحله «هم‌آیندی بحران‌ها» قرار دارد.

یعنی چندین معضل در عرصه‌های مختلف و عمدتاً با ریشه‌ای واحد، که همانا نقائص حکمرانی است، به تدریج پدید آمده و انباشته شده‌اند، مسائلی که علیرغم تعلق به عرصه‌های گوناگون - از سیاست خارجی و اقتصادی گرفته تا بحران‌های زیست محیطی - در زمانه‌ی ما یک‌باره به صورتی همگرا ظهور کرده‌اند... در جامعه‌ی ما مسائل حل نشده [است]، جامعه‌ای که در آن مشکلات به نحوی رضایت‌بخش موضوع رسیدگی یا تعدیل قرار نمی‌گیرند و هر دردی بر دردهای دیگر بار می‌شود و چونان شبحی در فضای اجتماعی باقی می‌ماند، به صورتی که حافظه‌ی جمعی آن را به مثابه زخمی روباز همواره به یاد می‌آورد، بدون آنکه التیام دهد. (فاضلی، ۱۴۰۰: ۱۴-۱۵).

این توصیف وضع موجود را داده‌های گزارش‌های «۱۰۰ مساله ایران» طی سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ (آینده‌بان، ۱۳۹۷) صحه می‌گذارد. این موضوع تا حد زیادی به نقش دولت در حکمرانی امروزی جمهوری اسلامی ایران باز می‌گردد. زیرا در ایران دولت کماکان بازیگر اصلی توسعه در همه‌ی جنبه‌های خودش است؛ کارآمدی و ناکارآمدی دولت می‌تواند به بروز/ کاهش بحران‌ها و چالش‌های کشور بیانجامد. وضعیت ایران براساس شاخص‌های حکمرانی خوب باعث کاهش پایداری به ویژه در حوزه پایداری امنیت ملی شده است. این مقاله استدلال می‌کند که چالش‌های اصلی ایران ریشه در حکمرانی ضعیف آن دارد. امروزه در نتیجه رشد کم و غیر فراگیر چهار دهه گذشته، نشانه‌های استرس در اقتصاد و جامعه ایران در حال افزایش است. ناکارآمدی اجرایی دولت، فقر گسترده و نابرابری فزاینده، مشارکت کم نیروی کار و بیکاری بالا، فرار سرمایه انسانی، کاهش بهره‌وری، بحران‌های بانکی و بازنشستگی، بدهی‌های عمومی بالا و فزاینده، از دست دادن سرمایه‌های اجتماعی و مسائل جدی زیست محیطی از جمله چالش‌هایی است که در حال حاضر کشور با آن مواجه است (میدری و همکاران، ۱۴۰۰؛ فاضلی، ۱۴۰۰؛ درودی، ۱۴۰۱؛ Azadi, 2019). در ادامه این وضعیت در قالب شاخصهای حکمرانی خوب و تاثیر آن بر امنیت ملی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱.۴ ظرفیت دولت

مشابه روندهای جهانی از آغاز قرن بیستم تا دهه ۸۰، اندازه نسبی دولت در ایران که با نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی سنجیده می‌شود، به تدریج افزایش یافت و در سال‌های قبل از انقلاب ۱۹۷۹ به حدود ۵۰ درصد رسید. با این حال، در تضاد شدید با کشورهای

غربی، گسترش دولت در ایران بیشتر ناشی از درآمدهای بادآورده ناشی از صادرات نفت بود تا افزایش ظرفیت دولت برای استخراج مالیات. در واقع میزان مالیات وصول شده در ایران تا به امروز حتی به ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی کشور هم نرسیده است (داده‌های بانک مرکزی، ۱۴۰۲). با توجه به وعده‌های ریشه‌ای که در جریان انقلاب برای تغییر کامل نظام حکومتی در راستای همسویی با اصول اسلامی و سیاست‌های مستضعفین داده شد، انقلاب اسلامی از همان روزهای آغازین خود با ردپایی سنگین بر نهادهای دولتی آغاز شد. رهبران بلافاصله تغییرات را با ایجاد مؤسسات موازی با برخی از مؤسسات موجود، ملی کردن بنگاه‌ها و بانک‌های خصوصی بزرگ و پاکسازی مدیران ارشد و میانی رژیم پهلوی و جایگزینی آنها با جوان، بی‌تجربه، آرمان‌گرا و ایدئولوژیک آغاز کردند؛ به این ترتیب، بخشی از ظرفیت نهادی کشور بتدریج از بین رفت (Azadi, 2019: 11). دولت ایران علاوه بر گستره وسیع و بیش از حد، از قدرت و ظرفیت محدود نیز رنج برده است. به عنوان مثال، همانطور که در بالا توضیح داده شد، ایالت از نظر تاریخی ظرفیت محدودی برای جمع‌آوری مالیات داشته است. نوسازی دولت که در اوایل قرن بیستم آغاز شد، اصولاً می‌توانست ظرفیت دولت را افزایش دهد، اما دو عامل مانع این روند شد. اول، درآمدهای بادآورده نفت در دهه ۷۰ اهمیت نهادهای بوروکراتیک را تضعیف کرد و آنها را در تصمیم‌گیری در درجه دوم قرار داد. این روند تخریب ظرفیت را آغاز کرد، که به طور مشهور در رونق‌های ناشی از منابع طبیعی به ویژه در کشورهایی با نهادهای سیاسی ضعیف اتفاق می‌افتد (Levy & Fukuyama, 2010). این امر پس از آن با انقلاب ۱۳۵۷ ادامه یافت و تشدید شد، انقلابی که روند نوسازی دولت را معکوس کرد، نه تنها با پاکسازی بوروکرات‌های قبلی، بلکه اساساً با تضعیف ساختار نهادهای بوروکراتیک قبلی. در واقع، انقلابیون تمام تلاش خود را کردند تا با نمونه برجسته سپاه به عنوان نهادی موازی با ارتش مدرن، هر ساختار قبلی را با ساختاری انقلابی جدید جایگزین کنند - یا در مواردی که ممکن نبود، تکمیل کنند.

چنین ساختارها و نهادهای موازی تا به امروز پابرجا بوده و بر ظرفیت تصمیم‌گیری و اجرای سیاست‌های دولت تأثیر منفی گذاشته است. این امر به تنش مداوم بین بخش انتخابی نظام حکومتی (مانند دولت و مجلس شورای اسلامی) و بخش‌های انتصابی (مانند قوه قضاییه، شورای نگهبان، نیروهای نظامی و امنیتی، بنیاد مستضعفان، ستاد اجرایی فرمان امام و ...) کمک کرده است. وجود چنین جناح بندی‌ها به نگرش کوتاه مدت دولت‌های منتخب و ناتوانی آنها در انجام اصلاحات جدی و برنامه‌های بلندمدت کمک کرده است. آنها فقط می‌توانند به

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۴۱

مسائل فوری با نتایج کوتاه‌مدت رسیدگی کنند و رویارویی با چالش‌ها و خطرات مرتبط با آن را به دولت بعدی موکول کنند. این نگرش مقطعی و کوتاه با دو عامل دیگر تشدید می‌شود: ضعف احزاب سیاسی (یا فقدان آن‌ها) و از بین رفتن سرمایه اجتماعی و مسئولیت‌پذیری (قلی‌پور و غلام‌پور، ۱۳۹۳).

کاهش ظرفیت سیاست‌گذاری و اثربخشی دولت در حل واقعی و محسوس مسائل و چالش‌های متعدد باعث شده است تا مساله امنیت ملی پایدار با مخاطرات مختلفی مواجه شود؛ تعلل و البته ضعف دولت در حل مسائل زیست محیطی، فرهنگی، مبارزه با فساد، فقدان حداکثری حاکمیت قانون، ضعف در پاسخگویی و شفافیت و عدالت آموزشی و تربیتی و ... باعث شده است تا میزان پایداری سرزمینی و نهادی در کشور تضعیف شود.

۲.۴ حاکمیت قانون

کارکرد اصلی حاکمیت قانون، نقش سیاسی آن در مهار و کنترل تمرکز قدرت در دولت است. این جنبه به بهترین وجه در تمایز بین حاکمیت قانون و حاکمیت توسط قانون برجسته می‌شود. گذار به حاکمیت قانون معمولاً با نهادینه شدن حاکمیت توسط قانون آغاز می‌شود، جایی که قوانین توسط حاکمان برای اعمال سلطه خود استفاده می‌شود.

در تلفیق بین نظام دموکراسی و موازین حقوق بشر، حاکمیت قانون، کرامت ذاتی انسان و حق تعیین سرنوشت سه بنیان اساسی نظام‌های سیاسی حقوق بشری مردم‌سالار محسوب می‌شوند که تأثیر این بنیان‌ها در تشکیل و اداره‌ی جامعه‌ی شهری و روستایی متفاوت می‌تواند باشد. جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک نظام مردم‌سالار، بنیان‌های مذکور را در اصول مختلف قانون اساسی پذیرفته است. از جمله در اصل ۱ و ۶ و ۵۶ و بند ۸ اصل سوم ق.ا. بر حق تعیین سرنوشت شهروندان، در اصل ۷۱ و بسیاری از اصول فصل سوم، بر حاکمیت قانون و در بند ۶ اصل ۲ بر رعایت کرامت انسانی به عنوان یکی از پایه‌های نظام جمهوری اسلامی تأکید کرده است. همچنین بر اساس ماده‌ی ۱ اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر که بر اساس ماده‌ی ۹ قانون مدنی در ردیف منابع قانونی ایران محسوب می‌شود، «تمام افراد بشر آزاد به دنیا می‌آیند و از لحاظ حیثیت و حقوق با هم برابرند. همه دارای عقل و وجدان هستند و باید با یکدیگر با روح برادری رفتار کنند». بر اساس ماده‌ی مذکور چهار اصل اساسی - لزوم رعایت کرامت ذاتی انسان، تأمین آزادی، برابری شهروندان و برادری بین آنان - به عنوان اصول پایه‌ی حقوق بشر مورد شناسایی قرار گرفته که دولت جمهوری

اسلامی ایران باید به آن پایبند باشد و در اداره‌ی شهر و روستا مورد توجهش قرار دهد (حبیب‌زاده، ۱۳۹۸: ۳۵-۴۲).

مساله حاکمیت قانون در اسناد بالادستی نظام جمهوری اسلامی ایران مورد توجه واقع شده است. «اصول مختلفی که در قانون اساسی، مبین وظایف و اختیارات مسئولین نظام است را نیز می‌توان از جمله اصول مربوط به حاکمیت قانون دانست همچون اصل ۱۷۳، ۱۱۱، ۱۱۰، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۵۶، ۱۷۰ و ...» (پشت‌دار و همکاران، ۱۴۰۲: ۳۱۵-۲۸۹). به طور کلی الگوی حاکمیت قانون با توجه به نظام سیاسی لیبرالیسم به دو شکل دولت قانون‌مدار صوری (سازمان محور) و ماهوی (حق بنیان) قابل تفکیک است؛ الگوی اجرا شده حاکمیت قانون در نظام جمهوری اسلامی ایران از تلفیق و هم‌افزایی دو الگوی مذکور به دست آمده و به نظر می‌رسد الگوی کاملتری است (پشت‌دار و همکاران، ۱۴۰۲: ۳۱۵-۲۸۹). در کل با توجه به تأکید اسناد قانونی و بالادستی و اصرار رعایت قانون در گفتار و نوشتار رهبران انقلاب اسلامی، نشان می‌دهد این وجه از حکمرانی خوب در ایران مورد توجه واقع شده است.

۳.۴ پاسخ‌گویی و شفافیت

پاسخگویی، فرآیند پاسخگویی قدرت به مقامات خارجی، می‌تواند کیفیت حکومت را به طرق مختلف تحت تاثیر قرار دهد. می‌تواند پاسخگویی دولت به خواسته‌های اقتصادی و اجتماعی شهروندان را بهبود بخشد و از این رو مشروعیت دولت را تقویت کرده و یک محیط اجتماعی مولد ایجاد کند که می‌تواند رشد را تقویت کند. علاوه بر این، نهادهای شفافیت و پاسخگویی می‌توانند به ایجاد نهادهای قوی حاکمیت قانون و کنترل انواع مختلف فساد از جمله حامی‌گرایی و رانت‌خواری کمک کنند. به طور خاص،

پاسخگویی می‌تواند انتصابات حمایتی را با ایجاد انگیزه برای استخدام شایسته، کاهش دهد، که به نوبه خود می‌تواند ظرفیت دولت را بهبود بخشد. در مورد سازوکار عمودی پاسخگویی، آزادی احزاب سیاسی، هرچند با پیش شرط‌های جدی، در قانون اساسی به رسمیت شناخته شده است. با این حال، در واقعیت، شکاف اجرایی بزرگی بین ابعاد رسمی و عملی پاسخگویی انتخاباتی در ایران وجود داشته است. روابط حامی‌گرایانه غالب و تقاضای ناکافی اجتماعی برای نهادهای پاسخگویی، از عوامل مؤثر در ایجاد این شکاف است. در نتیجه این شکاف واقعی، دامنه و ساختار عناصر اساسی پاسخگویی عمودی خود را به حداقل استانداردهای متعارف برای دموکراسی نمی‌رساند و از ارائه هیچ سازوکار

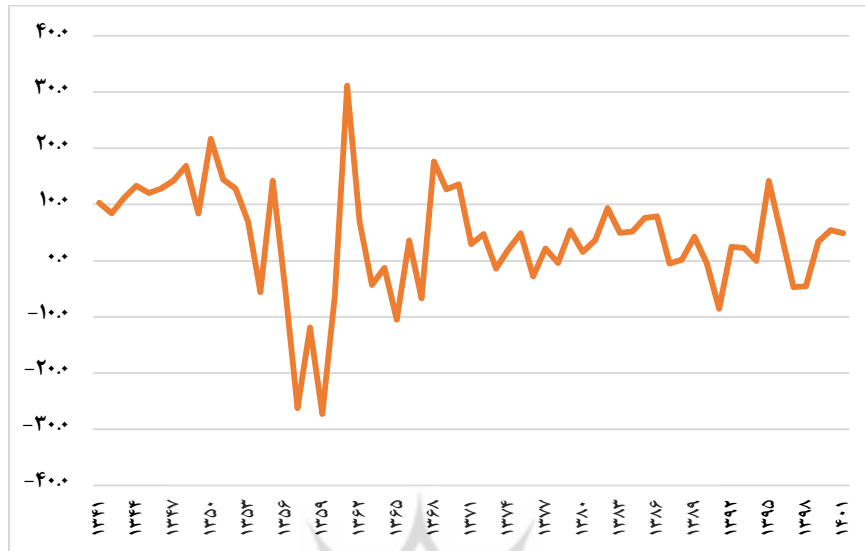
بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۴۳

معناداری برای حذف افراد ناکارآمد و فاسد ناتوان است (دهقانپور فراشاه و همکاران، ۱۴۰۲: ۹۷-۱۲۳).

نهادهای پاسخگویی در ایران از فقدان احزاب سیاسی برنامه‌دار مستقر رنج می‌برند. یکی از مؤلفه‌های مهم مسئولیت‌پذیری، چه رو به پایین (سیستم چند حزبی دموکراتیک) و چه به سمت بالا (در یک حزب استبدادی متمرکز)، وجود نهادهای سیاسی ساختارمند پایدار است که فرآیند تصمیم‌گیری جمعی را در عرصه سیاسی شکل می‌دهند و بازخوردی را برای بازیگران سیاسی فراهم می‌کنند. و ثبات بلندمدت نظام سیاسی را اثبات کند. تحلیل چشم‌انداز سیاسی در ایران معاصر، عدم وجود احزاب سیاسی برنامه‌ریزی‌شده با اصول و دیدگاه‌های بلندمدت را آشکار می‌سازد. این امر خود می‌تواند باعث کاهش امنیت ملی و مولفه‌های سیاسی و اجتماعی آن در مقاطع زمانی میان مدت و بلندمدت شود.

۴.۴ رشد و توسعه اقتصادی

رشد اقتصادی هر کشور عملکرد حکمرانی آن کشور را در یک بازه مشخص نشان می‌دهد. برای اینکه تصویر واضحی از عملکرد اقتصاد ایران ارائه شود از داده‌های تاریخی از سال ۱۳۴۱ الی ۱۴۰۱ استفاده شده است. نمودار زیر رشد اقتصادی ایران را طی دوره مذکور نشان می‌دهد. نمودار مذکور حاکی از این است که رشد اقتصادی کشور بی‌ثبات است. مهمترین دلیل بی‌ثباتی رشد اقتصاد ایران؛ منابع محور بودن آن است. مصداق بارز منابع محوری اتکای رشد اقتصادی ایران به درآمد حاصل از تولید و صادرات نفت و گاز است. به عبارتی در سال‌هایی که امکان صادرات و عرضه آن در بازار جهانی وجود داشته باشد و یا قیمت نفت و فرآورده‌های نفتی در بازار جهانی مناسب باشد؛ اقتصاد کشور از رشد نسبتاً خوبی برخوردار خواهد بود. اما تحریم‌های سال‌های اخیر و کاهش قیمت نفت در برخی از سال‌ها سبب شده است رشد اقتصادی ایران دارای ثبات نباشد و همواره نوسان را تجربه کرده است (نیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۶-۵۷).



روند رشد اقتصادی ایران
(داده‌های بانک مرکزی، ۱۴۰۲).

داده‌های بانک مرکزی حاکی از آن است که متوسط سالانه رشد اقتصادی ایران از سال ۱۳۴۱ تا ۱۴۰۱ (داده‌های بیش از ۶۰ سال) معادل ۳.۹ درصد است. میانگین رشد اقتصادی برای سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۱؛ ۱.۶ درصد و برای سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ برابر ۳.۷ درصد می‌باشد. جدول زیر متوسط رشد اقتصادی را برای بازه زمانی ده ساله نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌شود بیشترین رشد اقتصادی برای سال‌های ۱۳۴۷ الی ۱۳۵۶؛ ۱۰.۴ درصد است. کمترین رشد اقتصادی نیز به دوره زمانی ۱۳۵۷ الی ۱۳۶۸ مربوط می‌شود.

جدول ۳. متوسط رشد اقتصادی برای بازه زمانی ده ساله

بازه زمانی	متوسط رشد اقتصادی (درصد)
سال‌های ۱۳۴۷-۱۳۵۶	۱۰.۴
سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۶۸	-۲.۹
سال‌های ۱۳۶۹-۱۳۸۰	۳.۸
سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۲	۳
سال‌های ۱۳۹۳-۱۴۰۱	۲.۸

۵.۴ مشارکت

مشارکت به عنوان مفهومی که ناظر به حضور حداکثری شهروندان در فرایندهای تصمیم سازی و حکمرانی است، یکی از پایه‌های مهم حکمرانی خوب است. مشارکت موثر مردم موجب ارتقای شفافیت در امور توسعه و پاسخگویی مقامات اجرایی می‌شود.

در جمهوری اسلامی ایران چهار سازوکار مهم مشارکت یعنی احزاب، گروه‌ها، انتخابات و رسانه‌ها در قانون اساسی تعبیه شده است. همچنین در اصل ششم قانون اساسی در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکا آرای عمومی اداره شود، از راه انتخابات (ابوالفتحی و قنبری، ۱۳۹۸: ۴۱-۹).

جدول ۴. میزان مشارکت در انتخاباتهای مجلس و ریاست جمهوری (به درصد)

دوره انتخابات	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
مجلس شورای اسلامی	۶۴	۶۱.۶۳	۴۲.۵۷	۴۱	-----	-----
ریاست جمهوری	۶۲.۸۴	۸۵	۷۲.۰۷	۷۲.۷۰	۴۸.۸	۴۹.۸

منبع: داده‌های وزارت کشور، ۱۴۰۳

تاکنون یازده دوره انتخابات برگزار شده است که میزان مشارکت مردمی در انتخابات مجلس شورای اسلامی به ترتیب از دوره اول ۵۲/۱۴ درصد به ۴۲/۵۷ درصد در دوره یازدهم رسیده است. به صورت میانگین و طی این یازده دوره انتخابات مجلس، نرخ مشارکت در انتخاب مجلس در کل کشور ۸۱/۵۴ درصد و در تهران ۴۳/۵۶ درصد بوده است. بیشترین میزان مشارکت در انتخابات مجلس پنجم با ۷۱ درصد و کمترین میزان مشارکت در انتخابات مجلس یازدهم با ۴۱ درصد بوده است. وضعیت مشارکت در ساخت حکمرانی نشان می‌دهد که مساله مشارکت شهروندان در انتخاباتهای کشور، به طور میانگین تاکنون وضعیت قابل قبولی را داشته است.

مشارکت در واقع، تجلی مشروعیت حاکمیت و ضامن تأمین و ثبات است؛ زیرا مشارکت مردمی می‌تواند به مثابه موثرترین و مناسبترین پشتوانه برای حل و فصل معضلات و بحرانهای سیاسی-اجتماعی و امنیتی مورد استفاده قرار گیرد. هر دولتی که بتواند جلوه‌های بیشتری از همکاری و همدلی توده‌های مردمی را در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و به خصوص در دفاع از کشور و حکومت در مقابل تهدیدات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و به

خصوص در جامعه بین المللی نشان دهد از اعتبار، شخصیت و موقعیت رفیع تری برخوردار می گردد (علیخانی، ۱۳۹۵: ۴۹؛ کیانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۷-۸۶).

۶.۴ مبارزه با فساد

شاید بارزترین نقطه ای که در آن ناکارآمدی حاکمیت قانون و جنبه های مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی آن خود را نشان می دهد، فساد است. فساد در شکل اصلی آن به عنوان سوء استفاده از منابع عمومی برای منافع خصوصی تعریف شده است و شناخته شده است که به طور قابل توجهی ظرفیت دولت را کاهش می دهد (Busu & Cordella, 2018). ساخت حکمرانی ایران با کاهش ظرفیت دولت برای جذب شایسته ترین افراد و بهره برداری از تمام ظرفیت سرمایه انسانی خود و سلب مشروعیت و اعتماد عمومی دولت، هم به اقتصاد و هم به نظم سیاسی آسیب می رساند. در نتیجه، فساد نیز می تواند به طور قابل توجهی بر سرمایه اجتماعی تأثیر بگذارد. اگرچه مبارزه با فساد یکی از شعارهای اصلی جمهوری اسلامی از بدو پیدایش بوده است، اما با گذشت چهار دهه از انقلاب، فساد به سطحی رسیده است که عموماً سیستمی بودن آن پذیرفته شده است. یعنی فساد در میان مقامات بلندپایه وجود دارد و مبارزه با فساد سخت تر شده است. به طور اساسی تر، فرهنگ، انتظارات و قواعد بازی تغییر کرده است، زیرا دولت و شهروندان آن هر دو هنجارهای جدید بی قانونی و فساد را به عنوان ابزار مشترک - اگر نه تنها - برای رسیدن به اهداف خود می پذیرند. مزایای مدت این به نوبه خود ظرفیت اداری و کیفیت حاکمیت را به شدت محدود کرده است. با این حال، اساسی ترین پیامد چنین فسادهای بومی، تأثیر نامطلوب آن بر سرمایه اجتماعی بوده است، زیرا به اعتماد بین مردم و دولت آسیب جدی وارد کرده است. شکاف بین مردم و حکومت به ویژه گسترده تر شده است، زیرا چنین فسادهای فراگیر در سطح مقامات در تضاد با یکی از ارکان اصلی مشروعیت حکومت پس از انقلاب، یعنی برابری است.

بررسی این که چه عواملی در پیدایش و تداوم فساد در تکامل آن به سطح سیستمی در ایران امروز نقش داشته اند مفید است. همانطور که در بخش قبل بحث کردم، عدم استقرار حاکمیت قانون و کارکردهای مختلف آن (سیاسی، اقتصادی و اجتماعی) به طور قابل توجهی به این روند کمک کرده است، و فقدان استقلال سیاسی قوه قضائیه مهمترین مانع برای هر اصلاح جدی است. این کمبود با عواملی مانند رشد و تسلط بخش غیر رسمی و غیرقانونی دولت و عدم پاسخگویی و شفافیت دولت تشدید شده است. از ابتدای انقلاب، بخش غیر

رسمی و غیرقانونی دولت، به لطف وضعیت بحرانی دائمی ملت، پیوسته بر حضور و نفوذ خود افزوده است. این امر با هرج و مرج ناشی از درگیری بین جناح‌های مختلف انقلابی در خلأ سیاسی پس از انقلاب آغاز شد و در جنگ هشت ساله ایران و عراق به اوج خود رسید. هنوز هم وجود دارد، به‌ویژه زمانی که درگیری‌های بین‌المللی تشدید می‌شود، و زمانی که تحریم‌ها اعمال می‌شوند بیشتر خود را نشان می‌دهد و عملکرد عادی دولت را به خطر می‌اندازد (Azadi, 2019). بحران دائمی در عرصه سیاسی رژیم غیرعادی حکومتی را تغذیه کرده است که به موجب آن بخش رسمی نظم سیاسی کوچکتر از بخش غیررسمی باقی مانده است. در واقع، بخش غیررسمی حکومت با آگاهی از ضرورت وجود و گسترش وضعیت بحرانی و اضطراری، با هر ابزاری که در دست دارد، به ویژه در عرصه بین‌المللی سعی در برهم زدن عادی بودن عرصه سیاسی داشته است. بنابراین این امر بخش بزرگی از دولت را از محدوده شفافیت و مقررات دور نگه داشته و یک سیستم سیاسی و مالی ایجاد کرده است که ذاتاً مستعد فساد است. دومین عامل مؤثر در پیدایش و ریشه‌دار شدن فساد سیستمی، سرکوب مداوم احزاب و سازمان‌های مدنی در چهار دهه گذشته همراه با سرکوب رسانه‌ها و مطبوعات آزاد است که ناگزیر شفافیت و پاسخگویی حاکمیت را محدود می‌کند. این روند منجر به تشکیل حلقه‌ای از «خودی‌ها» شده است که به طور همزمان گردش قدرت و رانت را در بدن محدودی از حامیان وفادار تقویت می‌کند. و چرخش رقابتی معنادار گروه‌های سیاسی در قدرت را مسدود می‌کند (ابراهیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۷-۷).

امتیاز فعلی ایران در شاخص ادراک فساد در سال ۲۰۲۳، با یک پله کاهش به عدد ۲۴ رسیده است، به طوری که آن را در میان ۱۸۰ کشور حاضر در رتبه ۱۴۹ قرار داده است. این امر تا حد زیادی می‌تواند کاهش پایداری امنیت ملی تاثیر مخربی گذاشته و سبب کاهش آن گردد.

۷.۴ آموزش و پرورش

یکی از مهمترین و پیامدترین تحولات در ایران معاصر، بهبود مستمر و نسبتاً سریع در پیشرفت تحصیلی بوده است. قبل از اواسط قرن بیستم، نرخ باسوادی در ایران به طور قابل توجهی کمتر از کشورهایی مانند چین، ترکیه و هند بود. مانند بسیاری از مؤسسات مدرن دیگر در کشور، آموزش انبوه در ایران با اقدامات دولت‌ساز رضاشاه در دهه سی - حدود یک قرن پس از معرفی آموزش اجباری در اروپا - مطرح شد. این روند بعدها شتاب گرفت تا حدی به دلیل تشکیل سپاه سوادآموزی توسط شاه در سال ۱۹۶۳ به عنوان روشی مقرون به صرفه برای بهبود

آموزش روستایی (Sabahi, 2020) و تا حدی با تبدیل تدریجی اقتصاد از کشاورزی به ترکیبی متنوع که افزایش یافت. تقاضا برای نیروی کار تحصیل کرده و ماهر در آغاز انقلاب، حدود نیمی از جمعیت و کمتر از یک چهارم بزرگسالان باسواد بودند، در حالی که امروزه نه تنها نرخ باسوادی به نزدیک به ۹۰ درصد رسیده است، بلکه انتظار می‌رود حدود نیمی از جوانان تا سال ۲۰۲۵ دارای مدرک لیسانس یا بالاتر باشند. فراتر از فواید سنتی و جهانی، گسترش نظام آموزشی در دوران پس از انقلاب، دو هدف استراتژیک مهم را دنبال کرده است. اولاً، مدارس و دانشگاه‌ها بستری در سطح کشور برای کنترل افکار فراهم می‌کنند، بنابراین عمیق‌ترین ریشه‌های جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهند. امروز هر شهروند ایرانی زیر پنجاه سال یک برنامه آموزشی طولانی و منظم را پشت سر گذاشته است که یکی از اهداف اصلی آن تبدیل او به شهروند متعهد و حامی ایدئولوژی و اعتقادات انقلاب بوده است. بعلاوه، گسترش سریع آموزش عالی در دهه گذشته راه حلی عجولانه برای ناتوانی دولت و اقتصاد در ایجاد شغل برای اعضای برآمدگی جوانان کشور با ورود به بازار بود. این رویکرد تولید مانند به آموزش عالی، به ویژه در سطح تحصیلات تکمیلی، کیفیت آموزش و پژوهش را کاهش داده و همچنین به اشکال مختلف فساد دانشگاهی منجر شده است. اینها شامل خرید مستقیم پایان نامه‌ها توسط دانشجویان از ارائه دهندگان محتوای شخص ثالث، سرقت ادبی توسط اساتید و رشوه دادن است. علاوه بر این، با وجود بسته شدن شکاف جنسیتی در آموزش، مشارکت زنان در نیروی کار نسبتاً پایین باقی مانده است. این نشان می‌دهد که برخلاف جریان‌های زیرین جامعه، ایران نزدیک به پایین‌ترین روند U شکلی است که معمولاً بین مشارکت زنان در اقتصاد و میانگین پیشرفت تحصیلی آنها وجود دارد. (Azadi, 2019).

در نهایت به عنوان ارزیابی این مولفه از حکمرانی خوب باید گفت، مساله آموزش و پرورش و گسترش سراسری و فراگیر آن باعث شده است تا توسعه‌ی انسانی و متعاقب آن امنیت انسانی در ایران امروز تحکیم شود. به دنبال این موضوع می‌توان گفت پایه و اساس یک جامعه امن و با پایداری امنیت ملی بالا، توسعه‌ی انسانی آن است که می‌تواند در راهبردهای رشد و توسعه آتی آن کشور تاثیرگذار باشد.

۵. نتیجه‌گیری

این مقاله تلاشی برای ارزیابی کیفیت حکمرانی در ایران و نشان دادن نسبت آن با امنیت ملی پایدار در یک بازه حدود نیم قرن بوده است. سؤال اصلی مقاله حاضر عبارت بود از اینکه :

مولفه‌های حکمرانی خوب در ساختار جمهوری اسلامی ایران چگونه بر امنیت ملی پایدار آن تاثیر گذاشته است؟ یافته‌های مقاله نشان می‌دهد تاثیر دهه‌ها حکمرانی ضعیف را می‌توان تقریباً در تمام چالش‌های اصلی پیش روی ایران مشاهده کرد: اقتصاد کُند، نسبت اشتغال پایین، تورم شدید مزمن، بحران آب، سیستم بازنشستگی آشفته، فرار سرمایه‌های انسانی، و کاهش اعتماد اجتماعی. بر اساس تجزیه و تحلیل ارائه شده در اینجا، می‌توان نتیجه گرفت که ناکارآمدی سیستم حکمرانی را می‌توان به عوامل متعددی نسبت داد:

- دولت: ظرفیت کم، دامنه وسیع، نهادهای موازی، خودمختاری بیش از حد نهادی.
- حاکمیت قانون: کاهش مشروعیت دین و سنت به عنوان منبع قانون، مشکل در گذار از حاکمیت قانون به حاکمیت قانون، فساد سیستمی، عدم استقلال قوه قضائیه، فضای نامناسب برای بخش خصوصی.
- پاسخگویی: فقدان احزاب برنامه‌ریزی شده و سرکوب مستمر جامعه مدنی، انحصار دولتی رسانه‌ها، استخدام غیر شایسته سالارانه، مشتری‌گرایی و سیاست‌های پوپولیستی.
- وضعیت اقتصادی: مشکل در گذار از یک اقتصاد مبتنی بر منابع به یک اقتصاد پیچیده مدرن، سیاست‌های پوپولیستی ناپایدار، سرمایه‌گذاری کم، کاهش بهره‌وری، ترجیح دادن فعالیت‌های رانت‌طلب به کارآفرینی، فرار مغزها.
- مبارزه با فساد

هنگام در نظر گرفتن سناریوهای بالقوه آینده، مشاهده می‌شود که اصلاحات تک بعدی که فقط بر مشکلات منفرد مانند اقتصاد یا روابط بین الملل تمرکز دارند، تنها می‌توانند تسکین کوتاه مدتی را فراهم کنند و در میان مدت تا دراز مدت محکوم به شکست هستند. در عوض، آنچه ایران برای توقف چرخه معیوب جاری در ابعاد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به فوریت نیاز دارد، یک رویکرد دگرگون‌کننده سازمان‌دهی شده برای حکومت در قالب حکمرانی خوب است که همزمان به چالش‌های داخلی و خارجی می‌پردازد. با این حال، در حال حاضر مسیر مناسبی برای اجرای موفق چنین اصلاحاتی وجود ندارد. اولاً، مشخص نیست که آیا اراده سیاسی منسجمی در دولت برای انجام این نوع تلاش‌های مخاطره آمیز وجود دارد یا خیر. ثانیاً، حتی اگر چنین اراده سیاسی ظاهر شود، بدون اعمال حاکمیت قانون در مورد طبقه حاکم نمی‌تواند موفق باشد. در غیاب دومی، فساد همچنان گسترش می‌یابد و اعتماد اجتماعی را بیشتر از بین می‌برد - بدون آن، اصلاحات به طور بالقوه بی‌ثبات‌کننده‌تر می‌شوند.

علاوه بر چالش‌های داخلی، سه روند رو به جلو جهانی - فراتر از کنترل دولت و جامعه - تأثیرات شگرفی بر آینده ایران در دهه‌های آینده خواهند داشت. اولاً، تغییرات آب و هوایی احتمالاً طیف وسیعی از تأثیرات مانند شرایط آب و هوایی شدید و تلفات کشاورزی را بر ایران خواهد داشت. دوم، پارادایم جدید در بازارهای جهانی انرژی احتمالاً منجر به کاهش درآمدهای صادرات نفت برای ایران در دهه‌های آینده خواهد شد. با جدا شدن تدریجی اقتصاد جهانی از مصرف نفت، این احتمال بیشتر می‌شود که بخش قابل توجهی از ذخایر اثبات شده نفت ایران هرگز تولید نشود. میزان ثروتی که ایرانیان به دلیل ذخایر نفتی سرگردان از دست خواهند داد می‌تواند ده تا بیست برابر اندازه فعلی اقتصاد ایران باشد. ثالثاً، روندهای جدید در هوش مصنوعی و اتوماسیون، پیگیری رشد کار فشرده و مبتنی بر تولید را برای کشورهایی مانند ایران در آینده دشوار خواهد کرد. در درازمدت، اثرات ترکیبی سه عامل خارجی فوق (تغییرات آب و هوا، چشم‌انداز جدید انرژی جهانی و اتوماسیون) به هیچ وجه کمتر از تهدیدات ناشی از چالش‌های داخلی ایران نخواهد بود.

تجربه دهه‌های گذشته نشان داده است که فقدان یک استراتژی توسعه دولتی مسلط در ایران می‌تواند به چه نتایجی منجر شود. به منظور پایان دادن به چرخه معیوب کنونی و بهبود مسیر آینده کشور، ایران باید در عوض یک استراتژی حکمرانی تحول آفرین را برای تغییر انتظارات به سمت مثبت، کاهش استقلال نهادهای سیاسی و ایجاد جامعه مدنی قوی اجرا کند. به این منظور، برنامه‌های توسعه آتی کشور به جای اینکه صرفاً بیان عددی فهرست آرزوهای سیاستمداران برای پنج یا بیست سال آینده باشد، باید شامل یک استراتژی مشخص برای ترتیب و سرعت اصلاحات ساختاری در نهادهای سیاسی و اقتصادی باشد. در نهایت، با توجه به گسترش و عمق فساد در کشور، علاوه بر اقداماتی که با هدف ارتقای شفافیت صورت می‌گیرد، ایران به یک کمیسیون قوی مبارزه با فساد، مستقل از قوه قضاییه و پلیس نیز نیاز دارد تا مقامات فاسد را در هر سطحی بررسی و تحت تعقیب قرار دهد.

کتاب‌نامه

- ابراهیمی محسن، خادم زاده یگانه زهرا، امیری حسین. اثر تحریم‌های اقتصادی بر اقتصاد غیررسمی: شواهدی از استان‌های ایران. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی. ۱۴۰۰؛ ۹ (۳۶): ۷-۴۷
- ابوالفتحی، محمد؛ قنبری، لقمان. (۱۳۹۸). «بررسی موانع و راهکارهای تحقق حکمرانی خوب در ایران با تاکید بر سرمایه اجتماعی در سطح کلان». پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۸ (۲۹)، ۴۱-۹.

بررسی تاثیر مولفه‌های حکمرانی خوب بر امنیت ... (مازیار الهیاری و دیگران) ۱۵۱

آینده‌بان (۱۳۹۷). گزارش صد مساله اول ایران، تهران: مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری و موسسه مطالعات آینده پژوهی آینده بان.

پشت دار، حسین؛ تقوی فردود، زین العابدین؛ تقوی فردود، مریم؛ تقوی فردود، محمد. (۱۴۰۲). حاکمیت قانون در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران. پژوهش حقوق عمومی، ۲۴(۷۸)، ۲۸۹-۳۱۵.

حبیب‌زاده محمدجعفر (۱۳۹۸). «اصل حاکمیت قانون در الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت». آمایش فضا و ژئوماتیک. دوره ۲۳، ویژه نامه بهار، صص ۳۵-۴۲.

خزائی‌فر، ابوالفضل؛ بلندیان، غلامحسین، شاه محمدی، محمد، & خسروی، محمد علی. (۱۴۰۲). نسبت حکمرانی خوب و پایداری امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، ۱۳(۵۱)، ۵۹-۳۵.

داده‌های بانک مرکزی، ۱۴۰۲

درودی، مسعود (۱۴۰۰). سیاست‌گذاری و حکمرانی در ایران، تهران: انتشارات راهبرد.

صفریان، روح الله؛ امام جمعه زاده، سید جواد. (۱۳۹۶). الگوی حکمرانی خوب؛ سرمایه‌ی اجتماعی و توسعه‌ی همه‌جانبه. دولت پژوهی، ۳(۱۲)، ۱۴۵-۱۸۱.

فاضلی، محمد (۱۴۰۰) ایران بر لبه تیغ، تهران: انتشارات روزنه

قلی‌پور، رحمت الله؛ غلام‌پور، ابراهیم (۱۳۹۳). فرایند سیاست‌گذاری عمومی در ایران، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

کیانی، ولی اله، طاهری، ابوالقاسم؛ ازغندی، علیرضا. (۱۴۰۱). تأثیر مشارکت سیاسی بر امنیت ملی ایران در بازه زمانی (خرداد ۱۳۷۶ تا تیر ۱۳۸۴). رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۶(۵۸)، ۶۷-۸۶.

ملکشاهی، مجتبی، کشیشیان سیرکی، گارینه، حسنی فر، عبدالرحمن. (۱۴۰۰). وضعیت حکمرانی خوب و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۷-۱۳۹۰). ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۴(۴)، ۳۷۰-۳۸۸.

میدری، احمد و همکاران (۱۴۰۰). در جستجوی سعادت عمومی (۲ جلدی)، تهران: انتشارات روزنه و مرکز توانمندسازی جامعه و حاکمیت.

میدری، احمد؛ خیرخواهان، جعفر (۱۳۸۳) حکمرانی خوب بنیان توسعه، چاپ اول، تهران، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

نیلی، مسعود و همکاران (۱۳۹۳). اقتصاد ایران چگونگی گذر از ابرچالش‌ها؛ خلاصه طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران (دو جلدی)، تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی

Azadi, P. (2019). *Governance and Development in Iran*.

Basu, K., & Cordella, T. (2018). *Institutions, Governance and the Control of Corruption*. Springer International Publishing.

- Dryzek, J. S. (2006). *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, and Contestations*. Oxford University Press.
- Governance: *In Praise of Good Colleagueship*. (2020). *Public Integrity*, 22(3), 227-235.
- Hajer, M., van Tatenhove, J., & Laurent, C. (2004). *Nieuwe vormen van governance*. Bilthoven, The Netherlands: RIVM.
- Kersbergen, K., & van Waarden, F. (2001). *Shifts in Governance: Problems of Legitimacy and Accountability*. Den Haag, The Netherlands: NOW.
- Levy, B., & Fukuyama, F. (2010). *Development Strategies: Integrating Governance and Growth* (Policy Research Working Paper 5196). The World Bank.
- LPI. (2023). *The Legatum Prosperity Index*.
- Sabahi, F. (2020). *Literacy Corps*. In *Encyclopædia Iranica* (online edition).
- United Nations. (1994). *Human Development Report*.
- Trommel, W. (2020). *Good Governance as Reflexive*.

